

Josef Pekař

Jeden z nejvýznamnějších žáků Jaroslava Golla, který se mu stal během jeho života největším mentorem a inspirací. Pekař byl kantorem, ale také významným autorem, který přinesl do historické vědy nové metody a také svůj osobitý pohled na historii.

Život a studium

Josef Pekař se narodil v Malém Rohozci roku 1870. Jeho rodina měla hospodářství a potýkala se ve velikých dluzích, které se staly problémem i pro samotného Pekaře. V letech 1876-1880 navštěvoval obecnou školu v Turnově, která silně ovlivnila počátky jeho studijního života. Už v 16 letech byl rozhodnut, že se stane historikem. Zapůsobila na něj především historicky hmotně ztvárněná krajina Českého ráje, která mu dala první impulsy romantického zájmu o dějiny. Po absolvování obecné školy, nastoupil mladý Pekař na Gymnázium v Mladé Boleslavi. Zde získal všeobecné vzdělání, které mu v jeho budoucí profesi neskutečně pomohlo. Především se naučil základům latiny, které ocenil při čtení listin. Co se týká historického vzdělání, tak v této oblasti Pekař na gymnáziu relativně strádal, protože jeho učitel dějepisu František Bareš nebyl osobou, která by ho svým výkladem zaujala, a Bareš vnímal spíše negativně. Vědeckého prohloubení se mu dostalo až na filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze na podzim roku 1888, kde studoval obor dějepis-zeměpis. Nejvíce na něj působila postava Jaroslava Golla, který mu byl nejen učitelem a mentorem, ale také v mnoha ohledech s ním jednal jako se svým synem. Významně jeho práci ovlivnil také Antonín Rezek svým politickým intersemem o novověké dějiny a byl mu podnětem k napsání díla o dějinách valdštejnského spiknutí. Během svého studia pracoval v městském archivu jako opisovač, díky čemuž se trénoval ve čtení latinských a českých listin a něco málo si také přivydělával literární prací. V roce 1890 článkem v Masarykově Athenaeu dokázal, že název „Hrubá Skála“ se vyskytuje až v 17. století a Rukopis královédvorský je tudíž padělek. Po absolvování filosofické fakulty v červenci 1892 se Pekař zapsal jako mimořádný posluchač právnické fakulty, kde si zapsal předměty týkající se právních dějin. V roce 1893 Pekař složil rigorózní zkoušku a poté si podal žádost o zahraniční stipendium. V práci s názvem *Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn*, ukázal, že se Přemysl Otakar II. o císařský trůn ucházel sám, a to až v letech 1272–1273. Mezitím pracoval v redakci Ottova slovníku naučného, kde psal zeměpisná a dějepisná hesla. Později Gollovou a Rezkovou zásluhou získal Pekař ministerské stipendium v Erlangenu v roce 1894 a o pár měsíců později strávil také čas v Berlíně, kde se chtěl setkat s profesorem Lenzem, který se zabýval Valdštejnskou otázkou. Po skončení studií nastoupil nejprve jako suplující učitel na gymnázium v Mladé Boleslavi v květnu 1895 a poté od září 1895 suploval na gymnáziu v Truhlářské ulici v Praze. Mimo své kantorské povinnosti se věnoval i ČČH, který nejdříve vedl s Jaroslavem Gollem a později vedoucí funkce byla převedena pouze na něj. Již 6. března 1897 úspěšně habilitoval prací *Dějiny Valdštejnského spiknutí (1630-1634)* a stal se docentem rakouských dějin. V roce 1903 byl jmenován řádným profesorem, přednášel na Karlově univerzitě v Praze, později se stává děkanem a nakonec i rektorem Univerzity Karlovy. Josef Pekař zemřel 23. 1. 1937 v Praze.

Dílo a názory

Historické dílo Pekaře se nevyznačuje tematickou souvislostí, protože nikdy nesledoval pouze jednu linii. Odpovídalo totiž na historicko-badatelské a obecně národní potřeby. Hned v

prvním velkým díle *Dějiny Valdštejnského spiknutí 1630-1634* (1895) prokázal schopnost pronikavé analýzy pramenné a smysl pro sociálně psychologický výklad dějinné osobnosti. Potom se k tomuto tématu ještě vrátil v díle *Bílá hora, její příčiny a následky* (1921). Po díle o valdštejnské konspiraci se Pekař zabýval z potřeby učitelské o nejstarší hospodářské, sociální a ústavní dějiny české. Pekař se také věnoval kritickému rozboru svatováclavských legend, především legendy Kristiánovy. Prohlásil ji za pravou a vřadil ji jako nejstarší českou kroniku do 10. století. Pekařova teze v práci *Nejstarší kronika česká* (1903) vyvolala velký rozruch a horlivou diskuzi, protože vyvrátila mínění Dobrovského o Kristiánově legendě jako o padětku 14. století. Spor se účastnili J. Kalousek a Fr. Vacek, z německé strany B. Bretholz. Pekař mezitím své argumenty propracovával a předložil je ve své práci *Die Wenzels- und Ludmila- Legenden und die Echtheit Christians* (1906). Svůj kritický pohled rozšířil na více legend, jako doklad o smýšlení a myšlení středověkého člověka. Po legendách se věnoval opět hospodářským a sociálním dějinám agrárním, jde však do doby bližší přítomnosti. Díky tomu vznikl ojedinělý diptych *Knihy o kosti* (I-II., 1909 a 1911). Roku 1912 vydává jako kritiku Masarykova nábožensky humanitního pojetí českých dějin dílo *Masarykova česká filosofie*. Kritika se prohloubila novými podněty za sporu o Pekařův výklad husitství a Jana Žižky po první světové válce v díle *Smysl českých dějin* (1929) a vyvrcholily v gnoseologickém výkladu dějinných činitelů v díle *O periodizaci českých dějin* (1932). V pozdějších příspěvcích se ptal po pojmu smyslu dějin a hledal jeho vymezení. Vytýká základní obsahové znaky dějinných period (doba románská, gotická atd.). Roku 1897 se ujal obrany české kultury proti nacionalistickým odsudkům německého historika Theodora Mommsena (*Čechové jako apoštolové barbarství*, 1879) a stejně po převratu odmítl výklady brněnského archiváře Bertolda Bretholze o odvěkém osídlení českých zemí Němci. Přivítal jako historik vznik československého státu, ačkoli byl zastáncem Rakouska-Uherska. Obavy z poválečného radikalismu, odpor proti revolučním řešením se zpředmětnily v Pekařových názorech na husitství v díle *Žižka a jeho doba o čtyřech svazcích* (1927-1933). Vyzvedal husitskou revoluci v dějinách lidského pokroku, řadil ji vedle Fr. revoluce a hodnotil v ní první projevy náboženské a politické svobody. Konečný rezultat vyzněl tak, že revoluce byla spíše ke škodě, odmítá však, že by Bílá hora byla nutným a logickým vyústěním české duchovní vzpoury husitské.

Nejvýznamnější díla

Nejstarší kronika česká (1903), *České katastry 1654–1789* (1915)
Bílá Hora: její příčiny a následky (1921), *Tři kapitoly z boje o Sv. Jana Nepomuckého* (1921),
Světová válka (1921), *O smyslu českých dějin* (1929), *Žižka a jeho doba I–IV.* (1927-1933)
Dějiny Valdštejnského spiknutí 1630-1634 (1934), *Masarykova česká filosofie*

Použitá literatura

Hanzal, Josef: *Josef Pekař: Život a dílo*, Praha, 2002.
Kalista, Zdeněk: *Josef Pekař*, Praha 1994.
Kutnar, František – Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997.